

NEKI PROBLEMI POVEZANI S ODLAGANJEM OTPADA

Usvajanjem Zakona o otpadu (*Narodne novine* br. 178/04.) stvorene su pretpostavke za donošenje brojnih pravilnika o postupanju s posebnim vrstama otpada. Tako su danas na snazi Pravilnik o ambalaži i ambalažnom otpadu, Pravilnik o gospodarenju otpadnim uljima, Pravilnik o gospodarenju otpadnim baterijama i akumulatorima, Pravilnik o gospodarenju otpadnim vozilima, Pravilnik o načinima i uvjetima termičke obrade otpada, Pravilnik o gospodarenju medicinskim otpadom, Pravilnik o gospodarenju otpadnim gumama, električnim i elektroničkim uređajima i opremom te mnogi drugi. Županije su prema zakonu i pravilnicima dodjeljivale koncesije za postupanje s pojedinim vrstama otpada, ali je istodobno i Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva prema istim zakonskim rješenjima dodijelilo brojne koncesije. To je dovelo do preklapanja koncesijskih područja „županijskih“

WASTE DISPOSAL BYLAW AND ITS APPLICATION

Using the Čakovec-based Čakom company as an example, the author presents problems relating to waste removal and management in our country. It has been noted that almost all regulations are transformed into their opposites during practical application. This is especially due to the fact that the packaging repurchase concession is operated on two levels - county level and national level. The companies with national concession prefer big commercial chains, while local companies are left with smaller and more distant stores, which is why in the latter case transport is much more expensive. The Waste Management Fund has suffered great losses as more packaging waste was collected when compared to the quantities actually distributed on the market. This is mainly due to the fact that non-negligible quantities of such waste have been imported from neighbouring countries. This practice has been put to end, but the authorities failed to offer solutions that would stop the unwanted garbage digging practice frequently witnessed in our towns and cities. The biggest problem is the metal waste which is collected and illicitly sold at a huge gain, although in many cases the persons collecting such waste also benefit from social welfare payments. In addition, when searching for valuable components, they damage electronic and electric waste, which is why such waste is subsequently rejected by authorized repurchase agents. In conclusion, it should be noted that better regulations for solving such problems most also be backed by a great deal of political will.

i „državnih“ koncesionara, a ujedno izazvalo brojne probleme te gubitak smisla i svrhe same koncesije. Barem tako tvrdi Saša Avirović, dipl. ing. građ, voditelj službe čistoće U Gradskome komunalnom poduzeću

Čakom d.o.o. iz Čakovca, koji je o tome s grupom suradnika iz matičnoga poduzeća (Željkom Hozjanom, ing. prom., i Ninom Ćubićem, teh. prom.) predstavio stručni rad na 10. međunarodnom simpoziju o gospodarenju otpadom, održanom u Zagrebu 19.-22. studenoga 2008.

Neki su koncesionari potkoncesije za skupljanje posebnih vrsta otpada dodjeljivali autoprijevoznicima koji nisu imali (i još uvijek nemaju) dozvole ureda državne uprave za postupanje s otpadom. Pojedini su pravilnici poticali tzv. sivu ekonomiju, odnosno stvorili pravu vojsku skupljača koji pokušavaju „krpati“ kućne budžete prekapanjem po kontejnerima i kantama. Ujedno neprijavljeni skupljači metalnoga otpada krstare Hrvatskom u kamionetima, koji su odavno zaslužili da budu na otpadu, i prodajom prikupljenih sirovina ostvaruju prihode i do 50.000 kuna na mjesec, a ironija je da pritom često

Ulaz u odlagalište Totovec poduzeća Čakom iz Čakovca

primaju i socijalnu pomoć. Krađe su ambalaže, bakarnih oluka, metalnih dijelova ograda, brončanih kipova, željezničkih tračnica i vodiča dalekovoda postali hrvatskom svakodnevnicom. Uzrok su takvom stanju djelom nedorečeni i neprecizni pravilnici, ali i nedovoljna ekipiranost te nefunkcioniranje inspeksijskih služba i policije. Sadašnje stanje najviše šteti ovlaštenim skupljačima i komunalnim poduzećima te državnom proračunu kojemu izmiču znatna financijska sredstva.

Kontejneri za odvojeno prikupljanje otpada

Nakon dva pravilnika o gospodarenju ambalažom i ambalažnim otpadom koja nisu doživjela pravu primjenu u praksi, ponajprije zbog zavlacenja proizvođača koji ambalažu stavljaju na tržište, doživjeli smo i donošenje trećega, sada vrijedećega Pravilnika koji je uz mnogo otpora i nekoliko odgoda početaka primjene preživio „porođajne muke“. Danas, tri godine nakon donošenja i više od dvije godine njegove primjene, normalno bi bilo očekivati bi se radi o preciznom dokumentu koji je prevladao sve „dječje bolesti“. Međutim, to nije slučaj, a bez pretjerivanja bi se moglo reći da Pravilnikom nije pretjerano zadovoljan ni jedan od sudionika u sustavu gospodarenja otpadom – od građana, preko trgo-

vaca i skupljača do oporabitelja te Fonda za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost (FZOEU). Jer da je većina zainteresiranih zadovoljna, zašto bi FZOEU svako malo mijenjao i nadopunjavao pravila igre. Kako se zapravo moglo dogoditi da FZOEU posluje s tristotinjak milijun kuna gubitka na ambalažnom otpadu?

Kako bi što zornije i jednostavnije prikazali svu problematiku, autori iz GKP Čakom osvrnuli su se na nekoliko osnovnih slučajeva iz prakse. Prvi je primjer metalni otpad. Da ne

va mogu iskoristiti mora izdvojiti iz toka komunalnog otpada“, ne postoji pravilnik koji bi uredio promet metalnim otpadom. Potreba za posebnim pravilnikom vjerojatno nije ni postojala zato što su otkup metalnog otpada prije određivala kretanja na tržištu sekundarnih sirovina. U doba kada se u Čakomu počelo s izdvajanjem metalnog otpada i odvozom u poduzeće *Unimer* d.o.o. u Čakovcu, na tržištu se za metalni otpad plaćalo dvadesetak lipa po kilogramu. Iznimka je bilo samo deblje skupljeno željezo koje je *Unimer* otkupljivao odnosno plaćao donositelju.

Već i tada radnici komunalnih poduzeća nisu tijekom odvoza glomaznog otpada mogli pronaći ni jedan cijeli štednjak na kruta goriva jer bi prije njih ilegalni skupljači i kupili sve što je vrjednije. S vremenom je znatno porasla cijena čelika, a ta su kretanja na tržištu pratile i cijene sekundarnih sirovina, ponajprije otpadnog željeza. Nastupilo je doba u kojem su komunalci jedva pronalazili manje metalne predmete u prip-

Ukrcavanje odvojenog otpada u kamion

bude zabune, kako tvrdi ing. Avirović, osim Zakona o otpadu koji kaže da se „otpad čija se vrijedna svojst-

remljenom otpadu, ali samo onda kad je promaknuo ilegalnim skupljačima.

Prikupljeno iz otpada odvojeno staklo

Kada se promotre količine skupljenog metala Čakoma u razdoblju od 2002. do 2007. može se uočiti da je razlika između najbolje i najlošije godine gotovo 800 tona. Gdje je, dakle, nestalo 800 tona vrijedne sekundarne sirovine i zar je moguće da ilegalci s voznim parkom u stanju raspadanja odnesu „ispred nosa“ komunalnom poduzeću tolike količine metalnoga otpada? Nažalost, to je moguće. Za posjeta jednome romskom naselju u Međimurju neki su se znali pohvaliti kako na metalu zarađuju i do 50.000 kuna na mjesec. Čak se moglo dogoditi da sav skupljeni otpad uspiju prodati na jednom otkupnom mjestu bez obzira što na bloku koji potpisuju stoji tekst: „Svojim potpisom potvrđujem da skupljanje sekundarnih sirovina nije moja stalna djelatnost i da mi u tekućem mjesecu nije isplaćeno više od 1500 kuna“. Isto su tako mogli prikupljeni otpad privremeno skladištiti pred kućom i na livadi, bez ikakvih zakonom propisanih uvjeta, a da im inspekcija zaštite okoliša ne izreče propisanu kaznu.

Koliki su razmjeri štete učinjene GKP Čakomu tijekom 2007.? To se može lako izračunati ako ilegalno odveze-

iznenađujućih 80.000 – 100.000 tona samo u posljednjih pet godina. Tu se ne radi samo o željezu već i o bakru, aluminiju, olovu i drugim obojenim metalima, ali i slitinama poput bronce, mjedi i mesinga kojima se otkupna cijena penje i do 30,00 kn/kg.

Da se unatoč svemu može nešto učiniti pokazali su u Virovitičko-podravskoj županiji. Tamo su se povezali policija i inspekcija. Policajci zaustavljaju vozila ilegalnih skupljača i pritom zatraže dokumente o vozilu, vozačku dozvolu i sl., a nakon njih inspektor traži teretni list,

Odvojeni metalni otpad

nih 800.000 kg metalnoga otpada pomnožimo s otkupnom cijenom koja je u rujnu 2007. bila 0,60 kn/kg. Riječ je, dakle, o manje ostvarenom prihodu od 480.000 kuna samo u toj godini. Štoviše, vrlo bi se lako moglo ustanoviti da su u proteklih pet godina ilegalci prikupili i odvezli više od 2000 tona metalnoga otpada samo iz dijela Međimurske županije koju uslugama s gospodarenjem otpadom pokriva GKP Čakom (približno polovica Međimurja). Ako podatke o količini ilegalno prikupljenog (zapravo ukradenog) metala na jednom dijelu Međimurja primijenimo na cijelu Hrvatsku, dolazimo do

prateći list za neopasni/inertni otpad, ispravu o vaganju (tzv. vagarinku) i druge dokumente o podrijetlu robe. Oni koji sve to nemaju i ne mogu dokazati podrijetlo prikupljenog otpada, pod pratnjom policije odlaze do otkupne stanice gdje sve istovaruju te dobivaju potvrdu o preuzetoj količini. Novac će, međutim, dobiti samo onda ako u roku od sedam dana dokažu podrijetlo metalnog otpada. Jednostavno i učinkovito iako, nažalost, djeluje samo u jednoj županiji.

Sljedeći je primjer s kojim su se pozabavili u GKP Čakomu električni i elektronički otpad (u nastavku EE

otpad, kako ga često i službeno nazivaju). Do donošenja pravilnika o EE otpadu radnici Čakoma su jednom na mjesec prikupljali sav glomazni otpad od korisnika. Sustav je do te mjere bio usavršen da su svi potencijalni korisnici početkom godine dobivali kupone za naručivanje glomaznoga ili zelenog otpada s ponuđenim datumima odvoza, a na poleđini je trebalo samo u prazne rubrike upisati količinu i vrstu otpada koji se naručuje. Nakon dolaska na odlagalište EE otpad bi se izdvajao i spremao u poseban kontejner, koji se prema potrebi odvozio na obradu u tvrtku *Unijameteor-eko* d.o.o. u Zagrebu. Usluga se gospodarenja EE otpadom tada naplaćivala 3,99 kn/kg bez PDV-a. Bilo je i tada problema s ilegalnim skupljačima koji su dobro znali raspored odvoza glomaznoga otpada i prije dolaska radnika komunalnog poduzeća razbijali televizore, perilice i hladnjake te pritom vadili ponajprije bakrene dijelove. Zbog te su „prethodne obrade“ komunalci imali znatno više posla u prikupljanju razbijenih dijelova opreme i razbacanih krhotina. Pritom su komunalni redari bili nemoćni bez pratnje policije koja nema dovoljno ljudi za takve aktivnosti.

I tad se pojavilo Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva s posebnim pravilnikom koji bi se uvjetno mogao svesti na „30/30“. To znači da novi koncesionari za EE otpad preuzimaju samo opremu i uređaje s težinom većom od 30 kg u roku od 30 dana. Da bi se spriječila zbrka na terenu tiskane su obavijesti korisnicima s telefonskim brojem pozivnoga centra za EE otpad i na račun Čakoma snimljena je emisija o EE otpadu na lokalnoj televiziji, na koju se pozvani koncesionar za Međimursku županiju (*Duma elektronika* d.o.o. iz Varaždina) nije udostojao ni doći ni poslati svog predstavnika.

Tumačilo se da kada korisnik nazove pozivni centar za EE otpad, a ot-

pad odloži na javnu površinu, naiđu ilegalni skupljači koji sve razbiju, uzmu ono vrijednije i potom odu. Kada potom dođu koncesionari za EE otpad oni odbijaju preuzeti razbijene uređaje i opremu, a onda korisnik zove komunalce koji inače više ne smiju preuzimati EE otpad. Slijedi potom poziv komunalnom redarstvu koje izdaje nalog komunalnom poduzeću da odveze razbijeni uređaj. Međutim, takav razbijeni uređaj koncesionar ne želi preuzeti ni od komunalnog poduzeća, osim uz dodatnu naplatu 4-5 kn/kg.

Krupni metalni otpad prepušten ilegalnim skupljačima

To je pitanje svojedobno bilo riješeno Zakonom o otpadu gdje je propisana obveza izdvajanja svih posebnih vrsta otpada iz komunalnog otpada. Nije, međutim, određeno tko bi to trebao raditi pa je, dakako, sasvim razumljivo da to rade komunalci. Neka, dakle, čeprkaju po otpadu i iz njega vade mobilne telefone, tipkovnice, monitore, računala, dječje željeznice i autiće, digitalne satove te sve druge sitnice s težinom manjom od 30 kg. A rješenje je bilo i jednostavno i jeftino. Bilo je dovoljno odrediti koncesionare za oporabu EE otpada i obvezati sve komunalce

da im isporučuju sav takav prikupljeni otpad te platiti sadašnju naknadu za prikupljanje i prijevoz. I valjalo je također skloniti ilegalne skupljače s gradskih ulica, za što je uz učinkovitu inspekciju svakako potrebna i politička volja.

I na kraju treći primjer: ambalažni otpad. Kada se govori o tom otpadu treba se prisjetiti početaka funkcioniranja Pravilnika iz 2006.- istaknuo je ing. Avirović. U veljači 2006. pisali su Fondu i Ministarstvu o potvrđenim spoznajama da se ambalaža

nere za odvojeno prikupljanje u zelenim otocima i da se već jednom odvojena ambalaža ponovno otkupljuje u trgovinama, priča nam ing. Avirović, ali od toga nije bilo mnogo koristi.

Prema podacima Fonda za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost na hrvatskom je tržištu prikupljeno čak 130 posto ambalaže stavljane u trgovinski promet. No to svakako nije uspjeh već neuspjeh. Svaka je druga boca u sustavu iz stranih tržišta, a domaće ambalaže nije prikupljeno ni 50 posto. Od travnja 2008. Fond brojnim potezima pokušava smanjiti gubitak. Uvedene su vreće za pojedinu vrstu ambalaže, osnovani centri za gospodarenje ambalažnim otpadom, propisano je da trgovci plastične boce predaju skupljačima bez prešanja pa se one takve prevoze do centara. Iako je sve to prilično loše organizirano, jer vreće vrlo često kasne i nije usklađen broj vreća i naljepnica trgovinama (uz druge nedostatke koji su očekivani pri uhođavanju), ipak se nakon toga broj i količina boca preuzetih iz trgovina prepolumio, a to upravo potvrđuje spoznaje da je svaka druga boca bila iz inozemstva.

No smanjivanjem težine ambalaže po svakom prijevozu GKP *Čakom* počinje od svibnja 2008. stvarati gubitak od gotovo 70.000 kuna na mjesec jer je trošak prijevoza „napuhanih“ boca približno 100.000 dok Fond prema cjeniku za taj opseg posla isplaćuje prosječno 30.000 kuna na mjesec. Tome valja pridodati i nered u izdavanju koncesija, gdje tzv. „županijskim koncesionarima“ (koji koncesiju plaćaju županiji) „državni koncesionari“ odvoze ambalažu iz najvećih trgovina, a njima preostaju samo male i udaljene trgovine. *Čakom* je stoga bio prisiljen prekinuti suradnju s FZOEU-om i raskinuti ugovor o prikupljanju i odvozu ambalažnog otpada od trgovina do ovlaštenih tvrtki za preradu ili gospo-

darenje otpadom. Ugovor je međutim obnovljen nakon što je Fond ipak povećao cijenu.

A i tu je bilo nekoliko jednostavnih i jeftinih rješenja. Prvi među njima je tzv. *bring* sustav sa zelenim otocima (prema engl. riječi u značenju donijeti) koji odlično funkcionira kada se komunalni otpad obračunava prema količini. Drugi je način bio da se rukovanje ambalažom obračunava po masi (kilogramu), a time bi se izbjegla nepotrebna nabava brojalica za ambalažu u centrima za gospodarenje ambalažnim otpadom. Treći je način da kupac pri kupovini pića u ambalaži na računu dobije ispisanu količinu, primjerice „povratna naknada 10 x 0,50 kn“. Tada bi se u vraćanju ambalaže mogla predavati bilo koja količina, ali bi se plaćalo samo onoliko boca koliko je pokriveno računima. Prodavači bi u tom slučaju u prilogu zahtjeva za refundiranje povratne naknade priložili račune iz kojih bi bio uočljiv broj ambalažnih jedinica. Tada bi prestalo prevrtanje kontejnera u zelenim otocima i općenito „kopanje“ po otpadnim kantama, jer što bi se inače moglo učiniti s bocama bez odgovarajućega računa. Sadašnji su troškovi odlaganja tzv. PET (polietilen tetratafat) ambalaže približno 20.000 kuna po toni, a ta će cijena, između ostalog i zbog prijevoza „zraka u bocama“ uz stalno poskupljenje naftnih derivata, neizbježno i dalje rasti.

Tijekom 2008. trajala je prepiska između Fonda za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost i *Čakoma*. Komunalna je tvrtka svojim iskustvima na terenu pokušavala potaknuti Fond na neke promjene i pojasniti teškoće u kojima se, ne svojom krivnjom, nalazi skupa s drugim skupljačima. Isplativost bi se možda još i mogla pronaći kada bi sami radili na području cijele Županije, drže u *Čakomu*. Međutim, nakon što su županije raspisale natječajne i odredile županijske koncesionare, nadležno je

ministarstvo, iz potpuno nepoznatih razloga, raspisalo natječaje i dodijelilo koncesije za više županija ili za cijelu državu. Nejasno je međutim koja je svrha koncesije (koju plaćaju 3000 kuna na mjesec Međimurskoj županiji) ako na istom području može raditi više „koncesionara“. Trenutačna je situacija takva da pokrivaju sve male dućane po selima i zaseocima, dok neki „državni koncesionari“ pokrivaju samo velike centre s velikim količinama ambalaže na jednome mjestu. Stoga je nastavak suradnje pod ondašnjim uvjetima s FZOEU-om na prikupljanju ambalažnog otpada jednostavno vodio u propast.

U približavanju priključenja Hrvatske Europskoj uniji zakonski se propisi donose vrlo brzo i bez dovoljno promišljanja. Nije usamljen, ali je tipič koji je u pet proteklih godina doživio tri izmjene (*Narodne novine* br. 111/06., 110/07. i 60/08.), a svaki je put to bilo zbog usklađivanja s pravnom stečevinom Europske unije. Podzakonski se akti također donose u uredima, često bez ikakvih ili sadržajnih konzultacija s bazom. Kad se u praksi utvrdi da pojedina rješenja nisu najkvalitetnija, umjesto priznavanja i ispravljanja pogrešaka gotovo da se „gura glava u pijesak“. Ujedno se stječe dojam da se izmišljaju koncesionari za prikupljanje pojedinih posebnih vrsta otpada, kako bi se pogodovalo pojedinim interesnim grupama. Umjesto toga bilo bi sasvim razumljivo da se određuju koncesionari samo za oporabu (reciklažu), a da se postojeća komunalna operativa rabi za prikupljanje i odvoz do reciklažnih dvorišta. Za razliku od privatnih tvrtki, gradska su komunalna poduzeća osnovana kako bi građanima pružile što kvalitetniju uslugu, bez stvaranja dodatnog profita.

Jadranka Samokovlija Dragičević

Snimci: arhiva GKP *Čakom* i L. Dragičević